

MATOLAY MÁTÉ*

Konzervatívak-e a jogászok? A motiváció és temperamentum hatása az ideológiai elköteleződésre

Bevezetés

Fontosnak gondoljuk elhelyezni tanulmányunkat a pszichológia tudományágai között, ugyanis az a pszichológia alkalmazott irányai közül többet is érint: témája alapján a politikai pszichológiát, a kutatásunk vizsgálati mintáját tekintve a jogpszichológiát, illetve a vizsgálat eredményeinek későbbi felhasználását nézve közvetve a pályalélektant is.

A politikai pszichológia vizsgálódásának tárgya a politika, célja annak pszichológiai sajátosságainak feltárása és megértése,¹ így benne foglaltatik az ideológiai elköteleződés vizsgálata is. Ez általánosabb, konzisztensebb mutatónak bizonyul a pártpreferenciák vizsgálatánál,² ezért is állítottuk az elméleti összefoglalónk és kutatásunk középpontjába az ideológiai – konzervatív – elköteleződés vizsgálatát. A jogpszichológia tudományos módszerekkel vizsgálja az egyén és a jog kölcsönhatásait, így az igazságszolgáltatás egészét felöleli.³ Kutatásunk célkitűzései között szerepelt olyan személyek pszichológiai módszerekkel történő vizsgálata, akik a jogi hivatást választották szakmájuknak – és így az igazságszolgáltatás, a jog rendszerének nélkülözhetetlen részei.

Tanulmányunkban először bemutatjuk a konzervatív ideológia és beállítódás jellemzőit, sajátosságait, majd a kognitív stílus kutatása során, a témában alkotott jelentős elméleteket, amelyek segíthetnek választ adni arra a kérdésre, hogy mi motiválhatja az egyént a konzervatív ideológia melletti elköteleződésben, és ez milyen előnyökkel járhat számára.

* pszichológus, jogász hallgató, SZTE ÁJTK

¹ LÁNYI GUSZTÁV: *A politikai pszichológiáról Magyarországon*. in: LÁNYI GUSZTÁV (szerk.). *Politikai pszichológia*. Balassi Kiadó, Budapest, 1996. 7-15. p.

² MARKUS, GREGORY B.: *A politikai attitűdök szilárdságának és változékonyságának megfigyelése, felelevenítése és „indoklása”*, in: HUNYADY GYÖRGY (szerk.): *Történeti és politikai pszichológia*. Osiris, Budapest, 1998. 252-271. p.

³ BOROS JÁNOS: *Jogpszichológia és kriminálpszichológia* Belügyi Szemle, 2004/6. 5-20. p.

Végezetül a témában folytatott saját kutatásunkat és annak legfontosabb megállapításait mutatjuk be.

1. A konzervatív ideológia jellemzői

Mielőtt összefoglalnánk a konzervatív ideológia jellemzőit, érdemes röviden kitérnünk arra, hogy mit is értünk az ideológia fogalma alatt. Az ideológia meghatározható egy olyan társadalmi jelenségként, amelyben egy általános eszme köré több, egymással összefüggő meggyőződés és fogalom szerveződik, és amely a társadalom tagjai számára jelentős pszichológiai vetületeket hordoz.⁴ Az ideológia továbbá egy olyan viszonylag koherens eszmerendszert is jelent, amely kifejezi általában nagyobb társadalmi csoportok sajátos világlátását és érdekeit, kijelöli az egyének helyét a társadalomban és rögzíti az értékek hierarchiáját, amelyek értékítéleteink alapjául szolgálnak. Az ideológia fogalmi elemei mentén tisztán elkülöníthető a vallástól és a tudománytól egyaránt.⁵ Végezetül az ideológia értelmezhető értékrendként (értékként), valamint egy személyes, politikai attitűdként is (a konzervativizmus vonatkozásában mint „a meglévőhöz való ragaszkodás általános attitűdjeként”)⁶ Kutatások szerint különálló meghatározó elemei a politikai attitűdöknek az érzelmek és a vélekedések – amelyek akár külön is előre jelezhetnek bizonyos attitűdöket és politikai cselekvéseket. Ez egybeesik a klasszikusnak tekinthető attitűdfelfogással, mely szerint az attitűdök érzésekből, vélekedésekből és viselkedéses válaszokból állnak.⁷

A konzervativizmus ideológiai szempontból hagyományosan a jobboldalhoz kötődik, ami megmutatkozik a társadalmi rend, ezen belül is a vallási és társadalmi hierarchiák elfogadásában. A konzervativizmus a hagyományosan fennálló rendet kívánja megőrizni, részleges, óvatos reformok árán. Általános jellegzetességeinek tekinthető a hagyománytiszteltet és a történelmi folytonosság, az előítélet elsődlegessége a ratióval szemben, valamint az erényeken alapuló, korlátozott szabadság elfogadása. Ideológiájában a tekintély és a hatalom a rend alapja, a vallás és az erkölcs a rend legfőbb támasza. Jellemző rá az irracionalizmus hangsúlyozása (általános érvényességgel szemben az egyes és különös előnyben részesítése) és az antropológiai pesszimizmus⁸. A liberalizmussal szemben kevésbé vallja az emberek és a társadalom javíthatóságát, így nem hisz az eszmék mentén véghezvitt változásokban, fenntartással kezeli az absztrakciót és az elméleti megközelítést. Inkább a

⁴ KERLINGER, FRED N.: *A liberalizmus és konzervativizmus mérése: áttckintés*, in: HUNYADY GYÖRGY (szerk.): *Történeti és politikai pszichológia*. Osiris, Budapest, 1998.

⁵ BAYER JÓZSEF: *A politikai gondolkodás története*. Osiris Kiadó, Budapest, 1998. 11-25. p.

⁶ KISS PASZKÁL: *A konzervativizmus pszichológiai és társadalmi kontextusban* *Alkalmazott Pszichológia*, I (2), 1999. 75. p.

⁷ IYENGAR, SHANTO – OTTATI, VICTOR: *A politikai pszichológia kognitív nézőpontból*, in: HUNYADY GYÖRGY (szerk.): *Történeti és politikai pszichológia*. Osiris, Budapest, 1998.

⁸ BAYER 1998. 180-223. p.

tapasztalatokban, hagyományokban kikristályosodott tudásban bizik, ezért is elutasítóbb a gyors változásokkal, újdonságokkal szemben. Fontosak számára a múltban gyökerező értékek, mint a nemzet, a vallás, a hagyomány és a család.⁹ Jost és munkatársai szerint¹⁰ léteznek általános jellegzetességei a konzervatív értékeknek és a konzervatív gondolkodás központi és periférikus elemeinek, amelyek vizsgálhatóak. Megjegyzik, hogy habár egy adott ország politikai kontextusa befolyásolja, pontosan mit is értenek egy adott nép tagjai a konzervativizmus fogalma alatt, a körülírását lehetővé tevő címkék változatlansága utal a konzervativizmust meghatározó központi tényezők állandóságára.¹¹

II. A személyiségvonások és temperamentum szerepe az ideológiai elköteleződésben

Jost és munkatársai, valamint Kruglanski szerint a liberális és konzervatív ideológiákkal azonosuló egyének rendelkeznek egy-két specifikus, bejósoló személyiségjeggyel, ugyanis az eszmék és ideológiák elfogadása az egyén félelmeiből és szükségleteiből eredeztethetőek. Ezek a szükségletek különböző mértékben jelentkeznek az egyén késztetéseiben, már gyermekkorban megjelennek, és felbonthatóak egy genetikai és temperamentum-komponensre. Ahogyan korábban már említettük, a konzervativizmus két fő vonása a társadalmi egyenlőtlenség elfogadása és változással szembeni ellenállás. Mindkettő pszichológiai jellegű motivációkra adott válasz: előbbi a meglévő rendszer felbomlásából eredő félelem és fenyegetettség elkerülését segíti, míg utóbbi az új ingerek figyelmen kívül hagyásával a bizonytalanság elkerülését szolgálja. Verhuist, Eaves és Hatemi¹² szerint ahogyan a személyiségvonások, úgy a politikai preferenciáink is genetikailag – legalábbis részben – befolyásoltak. Az ember folyamatosan motivált arra, hogy politikai attitűdöket fejlesszen ki, amelyek képesek a szükségleteinek megfelelő viselkedés és gondolkodás irányítására. Azonban a vonások a politikai attitűdök kialakítását nem okozzák – tehát nem oksági kapcsolat van közöttük -, hanem egy közös genetikai faktor lehet ennek az oka, ami magyarázza a közöttük levő összefüggéseket, korrelációkat. Jonason¹³ is megerősíti, hogy nem egyértelműek az összefüggések a személyiségvonások és a politikai attitűdök között, mégis egyre több kutatás a témában erősít meg egy-egy kapcsolatot. Azonban ennek ellenére továbbra sincs konszenzus abban, hogy a politikai attitűdöket stabil konstruktumoknak érdemes-e tekinte-

⁹ BOZÓKI ANDRÁS: *Politikai ideológiák*, in: GALLAI SÁNDOR – TÖRÖK GÁBOR (szerk.): *Politika és politikatudomány*. Aula Kiadó, Budapest, 2005.

¹⁰ JOST, JOHN T. et al.: *A politikai konzervativizmus, mint motivált társas megismerés*, in: JOST, JOHN T.: *Önalávetés a társadalomban: a rendszerigazolás pszichológiája*. Budapest, Osiris Kiadó, 2003. 525-616. p.

¹¹ JOST, JOHN T. – AMODIO, DAVID M.: *Political ideology as motivated social cognition: Behavioral and neuroscientific evidence* *Motivation and Emotion*, 36 (1) 2012.

¹² VERHUIST, BRAD – EAVES, LINDON J. – HATEMI, PETER K.: *Correlation not Causation: The Relationship between Personality Traits and Political Ideologies* *American Journal of Political Science*, 56, 1, 2012. 34-51. p.

¹³ JONASON, PETER K.: *Personality and politics* *Personality and Individual Differences*. 71, 2014. 181-184. p.

ni – amiket emiatt a személyiségvonások képesek előre bejósolni -, vagy ahogyan *Jost* és munkatársai is gondolják, a politikai attitűdök maguk is személyiségvonások, így feltételezhetőek tartós együttjárások más változókkal. Ezek alapján annyi bizonyosan elmondható, hogy a személyiségvonások hatással – vagy átfedéssel – vannak a politikai attitűdökre. A liberális beállítottságú egyének személyiségvonások szintjén általában nyitottabbak a tapasztalatokra, míg a konzervatív beállítottságú személyek pedig inkább emocionálisan labilisebbek.¹⁴ A jobboldali attitűdök a célirányultsággal, a kötelességtudattal és a renddel lehetnek összefüggésben, míg a baloldali szociopolitikai attitűdök a nyitottsággal, valamint a kreativitással, magas képzelőerővel hozhatók összefüggésbe. A liberálisabb személyek hajlamosabbak eltérni a hagyományoktól és a tradicionális értékektől, míg a konzervatívak könnyebben fogadják el a tradíciókat és az autoritást.¹⁵

A személyiségvonásokhoz hasonlóan – *Jost* és munkatársai, valamint *Kruglanski* elgondolásából kiindulva – elképzelhető, hogy a temperamentumok esetében is megtalálhatóak bizonyos jellegzetes mintázatok, amik bejósolhatják a konzervatív ideológia menti elköteleződést. A klasszikus meghatározása szerint a temperamentum genetikailag részben meghatározott biológiai gyökerekkel rendelkező, az egyénben meglévő alapvető diszpozíciókat jelöli, amelyek alapjául szolgálnak a spontán aktivitásnak, a reaktivitásnak, illetve az emocionalitásnak. A temperamentum egyéni különbségeket mutat az egyén viselkedéses reakcióiban, leginkább a szociális interakciók kontextusában jelenik meg és a fejlődés folyamatában megnyilvánulását egyre inkább befolyásolja az adott kontextus és tapasztalat.¹⁶ *Cloninger* a temperamentum fogalma alatt az érzelmi ingerekre adott automatikus válaszokban megnyilvánuló különbségeket érti, amelyek szerinte függetlenek kultúrától és szociális tanulástól, de mérsékleten öröklöttek és időben stabilak (már koragyermekkorban megfigyelhetőek, és a felnőttkori viselkedést mérsékleten bejósolják). Az általa feltárt négy temperamentumfaktor genetikailag független egymástól és a környezeti ingerek specifikus osztályaira adott adaptív válaszokban bejósolható interakciós mintákat jelentik.¹⁷

*Greenstein*¹⁸ felhívja a figyelmet a politikai rendszerek és a személyiségjellemzők összefüggései vizsgálatának problematikájára: nem elegendő csupán a személyiségjellemzők vizsgálatából származó adatokat összefüggésbe hozni a társadalmi és politikai szerkezet jellemzőivel, ugyanis a nézetek rendszere, illetve a személyiségvonások nem következetesen függnak össze egymással, továbbá nem determinálják szükségképpen a

¹⁴ JONASON 2014. 181-184. p.

¹⁵ LUDEKE, STEVEN G. – RASMUSSEN, STIG HEBBELSTRUP R.: *Personality correlates of sociopolitical attitudes in the Big Five and Eysenckian models* Personality and Individual Differences, 98, 2016. 30-36. p.

¹⁶ NAGY LÁSZLÓ – GYÖNGYÖSINÉ KISS ENIKŐ: *A személyiség tipizálása a klasszikus és modern temperamentumelméletekben*, in: GYÖNGYÖSINÉ KISS ENIKŐ – OLÁH ATTILA (szerk.): *Vázlatok a személyiségről*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2007. 42-59. p.

¹⁷ OSVÁTH ANIKÓ: *A személyiség pszichobiológiai modelljének és Cloninger Temperamentum és Karakter Kérdőívének (TCI) bemutatása*, in: KÁLLAI JÁNOS – KÉZDI BALÁZS (szerk.): *Új távlatok a klinikai pszichológiában*. Új Mandátum, Budapest, 2002.

¹⁸ GREENSTEIN, F. I.: *A személyiségjellemzők halmazati hatása a politikai rendszerekre*, in: HUNYADY GYÖRGY (szerk.): *Történeti és politikai pszichológia*. Osiris, Budapest, 1998. 367-382. p.

politikai-ideológia választásainkat, viselkedésünket. A személyiség és a hiedelmek háttérben megmutatkozó pszichés szükségletek, tényezők – így a politikai meggyőződéseink is – sokféle módon megmutatkozhatnak, több alternatív csatornán is kifejeződhetnek. Ezt a megállapítást igazolja a motivált társas megismerés koncepciójában összefoglalt elméletek sokasága. Saját kutatásunkban ezért sem csupán a temperamentumjellemzőkkel próbáltuk magyarázni a mintánkban megmutatkozó politikai-ideológiai elköteleződések mintázatát, hanem igyekeztünk egy magyarázó modell felállításával bejósolni, hogy a temperamentum-jellemzők mellett a kognitív lezárás iránti igény mennyiben befolyásolja a konzervatív beállítódás megjelenését.

III. A kognitív stílus kutatása, a lezárás iránti igény és a motivált társas megismerés elmélete

Az alábbiakban a kognitív stílus kutatása, valamint a motivált társas megismerés elméletének legfontosabb megállapításain keresztül mutatjuk be, hogy a személyiségvonások és temperamentum egyedi szerkezetén kívül mi lehet hatással az egyén ideológiai elköteleződésére, és mi lehet ennek az oka.

A kognitív stílus fogalma arra utal, hogy a (társadalomról való) gondolkodásnak – más és más ideológiákkal telítődve – van egy egyéni jellegzetes módja, szerkezete, formája, amely megragadható és típusba sorolható. A kognitív stílus kutatásának előzményei közül kiemelendő *Adorno* és munkatársainak autoriter személyiségelmélete, amelyben az antiszemitizmus hátterét és megjelenési módjait igyekeztek megragadni az antiszemitizmus tárgyához kötött konkrét attitűd vizsgálatával. Megállapították, hogy a lélektani diszpozíciók és a politikai gondolkodás között összefüggés figyelhető meg: a fasisztoid eszmék elfogadására hajlamosító személyiség szerkezet növeli esélyét a szélsőbaloldali eszmék preferenciájának. *Rokeach* kognitív stílus elméletében kiemeli, hogy gondolkodásmódunk, információfeldolgozási módunk lehet nyíltabb vagy zártabb aszerint, hogy milyen a gondolatok változtathatósága, szerveződése, logikai megalapozottsága. A nyílt gondolkodású egyénre jellemző, hogy bízik a világban és magában, ezek megismeréséhez kompetens forrásból merít, ezeket kritikával illeti, saját tapasztalatai mércéjével méri. Ezen gondolkodásmód olyan eszmékkel párosul általában, mint a liberalizmus és szociáldemokrácia. A zárt gondolkodásmód jellegzetességei között szerepel, hogy a centrális nézetek nélkülözik az öntudatot és derűlátást, főképpen a tekintélybe és külső hatalmakra támaszkodik, azokat tekinti mércének és alapnak, ezek vezérlik tapasztalatszerzéseit, megismeréseit. E nézetrendszer hajlamosít a szélsőséges, akár totalitárius eszmék elfogadásához.¹⁹

A kognitív stílus-kutatás megújítójának tekinthető *Arie W. Kruglanski* lezárás iránti igény elmélete ötvözi a kognitív és motivációs tényezőket, elméletében utóbbiakat helyezve az

¹⁹ HUNYADY GYÖRGY: *Nyílt gondolkodással a kognitív lezárásról: a kognitív stílus fogalmának megújítása*, in: KRUGLANSKI, ARIE W.: *A zárt gondolkodás pszichológiája*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 9-31. p.

előtérbe. Az egyén megismerési motivációi – azaz az adott tudás vonatkozásában kitűzött céljai – nagyban befolyásolják az egyén gondolkodási módját, zártságának, nyitottságának mértékét. *Kruglanski* négyfajta episztemikus motivációt különböztet meg aszerint, hogy az egyén célja a lezárás elkerülése vagy elérése, illetve, hogy a lezárás elérése vagy elkerülése specifikus, tehát konkrét-e, avagy sem. A lezárási igényt a lezárás észlelt haszna, valamint hiányának észlelt költsége válthatja ki, míg a lezárás elkerülésének hajlamát a lezárás hiányának észlelt előnye, valamint annak bekövetkezésének észlelt költsége válthatja ki. Így például olyan tényezők befolyásolhatják – szituációról szituációra – a lezárási igény szintjét, mint a további információfeldolgozás szükségessége, nehézsége, a személy aktuális fizikai és pszichológiai állapota, a környezeti hatások, továbbá a személy olyan nemspecifikus lezárás iránti motivációs attitűdjei, amelyeket befolyásolhat az egyén diszpozíciója, vagy akár az adott társadalmi közeg hagyományai, kultúrája.²⁰ Ezek alapján a magas lezárási igényű személyek döntéseiket általában gyorsabban, kisebb körültekintéssel, így pontatlanabban hozzák meg, de ezekben biztosabbak és mellettük jobban kitartanak. Ezzel szemben az alacsony lezárási igényű személyek több alternatíva figyelembevételével, lassabban hozzák meg döntéseiket.

Jost és munkatársai²¹ motivált társas megismerés megközelítésükben igyekeznek egyesíteni a politikai konzervativizmus pszichológiai jellegzetességeivel kapcsolatos eredményeket, azaz összefüggéseket találni a kognitív és motivációs szükségletek és állapotok, valamint a politikai attitűdök között. A hiedelemrendszerek – mint a konzervativizmus – álláspontjuk szerint részben kielégít bizonyos pszichológiai szükségleteket, így szubjektíven racionálisnak tekinthetők, azonban a valóság bizonyos aspektusaitól függenek. A motívumok az információfeldolgozás mértékére vannak hatással, így befolyásolhatják a hiedelmeink kialakulását. *Jost* és munkatársai feltételeznek egy megfeleltetési folyamatot, amely valószínűsíthetően afelé az ideológia felé irányítja az egyént, amely a jellegzetességeinél fogva a legmegfelelőbb számára (így például az egyén kielégíti a kognitív zárás iránti szükségletét azáltal, hogy a konzervatív ideológia nézetrendszerét elfogadja). Az episztemikus motívumok arra vezérlik az egyént, hogy olyan nézeteket sajátítsanak el, amelyekben biztosak lehetnek. Ezek segítik eligazodni a fenyegető – kétértelmű, komplex és újdonságokkal átszőtt – társas és fizikai világban, befolyásolva azt, hogy hogyan küzd le a személy a bizonytalanságot és az ismeretlen ingerektől való félelmét. Ezek közé a motívumok közé tartozik a dogmatizmus, a kétértelműséggel szembeni intolerancia, a bizonytalanságkerülés, a kognitív komplexitás, a zárt gondolkodás, a lezárás iránti szükséglet. Az egzisztenciális motívumokban – mint a terrorkezelés, félelem, harag, önbecsülés és pesszimizmus – is megjelenhet a biztonság iránti szükséglet – és így a változás elutasítása -, ezáltal ezek is befolyásolják a tudás és jelentés keresésének folyamatát. A motivált társas megismerés elmélete lehetőséget kínál a politikai konzervativizmust kialakító különböző motívumok elméleti integrációjára. A korábban említett motívumok mind kapcsolódnak a konzervativizmus két alapeleméhez – az egyenlőtlenség elfogadásához, valamint a változás-

²⁰ KRUGLANSKI, ARIE W.: *A zárt gondolkodás pszichológiája*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 42-63.p., 220-251.p.

²¹ JOST et al. 2003. 525-616. p.

sal szembeni ellenálláshoz -, különösen, ha a status quo azonosítható az egyenlőtlenességgel. Így azok a személyek, akiket az egzisztenciális, episztemikus és ideológiai motívumainak rendszere arra ösztönöz, hogy elfogadjanak egy biztonságot és kiszámíthatóságot jelentő ideológiát mint a konzervativizmus, ennek belsővé tételével könnyebben küzdenek meg a félelmet kiváltó ingerekkel, a bizonytalan helyzetekkel. A konzervatív beállítottságú emberek előnyben részesítik a strukturáltabb, egyértelmű információt a kétértelművel szemben, ezért az információk szűrésénél inkább az egyértelműsége törekednek, míg a liberális beállítottságú személyek alkalmazkodóbbak és jobban reagálnak a komplexebb információkra.²² Ahogyan korábban már említettük, a tradicionális értékek elfogadása a konzervativizmussal, míg a modern világnézettel való azonosulást – eredményezik. A magas lezárási igényű személyek pedig inkább preferálják a tradicionális világnézettel kapcsolatos értékeket, hisznek egy végtelen igazságosságban és a természetes értékekben. Továbbá kiemelendő, hogy a konzervatív ideológiai elköteleződésben valószínűleg kiemelt szerepe van a vallásnak (ami nem kifejezetten konkrét egyházhoz kötődik).²³

IV. A jogászok és jogász hallgatók körében végzett kutatás összefoglalása

A témában folytatott saját vizsgálatunkban²⁴ a korábbi kutatási eredmények megismétlésén felül célul tűztük ki a lezárási iránti igény és a konzervatív elköteleződés kapcsolatának feltérképezését a temperamentumjellemzőkkel, valamint a jogi hivatást választó személyek esetében esetlegesen megmutató jellegzetességek megfigyelését.

IV.1. Hipotézisek

Kutatásunkban a fentebb felvázolt elméletek alapján fogalmaztuk meg hipotéziseinket. Többek között feltételeztük, hogy a jogászok összességében magasabb lezárási iránti igényt mutatnak – ami kifejezetten a rend és szervezettség iránti igényben mutatkozik meg -, mint a nem jogot gyakorló vagy tanuló személyek, továbbá emiatt feltételeztük, hogy a konzervatív, jobboldali politikai-ideológiai elköteleződés válik esetükben is a jellemzőbbé.

²² AMODIO, DAVID M. et al.: *Neurocognitive correlates of liberalism and conservatism* Nature Neuroscience, 10, 2007. 1246-1250. p.

²³ ZAVALA, AGNIESZKA G. – BERGH, AGNIESZKA V.: *Need for cognitive closure and conservative political beliefs: Differential mediation by personal worldviews* Political Psychology, 28, 5, 2007. 587-608. p.

²⁴ MATOLAY MÁTÉ: *A lezárási iránti igény és a temperamentum összefüggéseinek vizsgálata a politikai konzervativizmussal*. Szakdolgozat, SZTE BTK Pszichológia Intézet, 2016.

IV.2. Módszerek

IV.2.1. Az eljárás menete

Az adatfelvételre 2016 tavaszán került sor elektronikus formában online felületen és papír-ceruza módszer segítségével. A kérdőív kitöltése önkéntes és anonim volt, ellenszolgáltatás nem járt a kutatásban való részvételért. A kitöltéshez átlagosan 20-25 percre volt szüksége a kutatásban résztvevőknek.

IV.2.2. A minta jellemzői

A kérdőívcsomagot összesen 150 fő töltötte ki (érvénytelen 18 kitöltés), a minta statisztikai elemzés alá vett elemszáma 132 fő. A minta átlagéletkora 25,59 év, a legfiatalabb kitöltő életkora 18 év (1 fő), legidősebb életkora 64 év (1 fő). A foglalkozás szerinti eloszlás alapján az egyetemi hallgatók csoportja a mintában felülreprezentált (egyetemi hallgatók elemszáma: 99 fő, ebből jogász hallgató: 70 fő), illetve jelentős a szellemi munkát végzők száma (51 fő, ebből jogász végzettségű: 7 fő). A minta 25,8 %-át férfiak, 74,2 %-át nők alkotják.

IV.2.3. A kutatásban alkalmazott mérőeszközök

Vizsgálatunkban a kutatás szempontjából lényeges demográfiai adatok – nem, életkor, végzettség, foglalkozás, egyetemi hallgatók esetében szak és évfolyam – felmérése után a kutatásban részt vevő személyek a Lezárási Igény Kérdőív²⁵ (LIK) rövidített változatát,²⁶ a Cloninger-féle Temperamentum és Karakter Kérdőív (TCI) temperamentum-skáláihoz tartozó tételeket,²⁷ illetve a Gáspár-féle Konzervatívizmusskálát²⁸ töltötték ki. Végezetül az ideológiai orientációra és értékpreferenciákra kérdeztünk rá.

A LIK öt legerősebb faktorsúlyú alskálája – vagyis a lezárás iránti igény öt főbb megjelenési módja – a Rend és Szervezettség Igénye (a strukturált, átlátható környezet és élet iránti igény), a Döntéskészség (ami a minél gyorsabb és határozottabb döntések meghozatalára sarkallja az egyént), a Többszemponúság Igénye/ Kerülése (megmutatja, mennyire motivált az egyén alternatív nézőpontok figyelembevételére), a Bizonytalansággal Szem-

²⁵ CSANÁDI ANDRÁS – HARSÁNYI SZABOLCS GERGŐ – SZABÓ ÉVA: *Lezárási Igény Kérdőív – A Need For Closure Scale magyar nyelvű változatának tesztelése egyetemista mintán*, in: *Alkalmazott Pszichológia*, 11(1-2), 2009. 59-83. p.

²⁶ HARSÁNYI SZABOLCS GERGŐ: *Politikai-ideológiai preferenciák a lezárás iránti igény, a tekintélyelvűség, a szorongás és az értékpreferenciák tükrében*. Doktori disszertáció, ELTE PPK Pszichológiai Doktori Iskola, 2014.

²⁷ BÁNKI M. CSABA et al.: *Temperamentum és karakter: Cloninger pszichobiológiai modellje*. Medicina Könyvkiadó Rt., Budapest, 2005. 77-83. p.

²⁸ GÁSPÁR MIHÁLY: *Kísérlet a konzervatívizmus konstrukciójának újraértelmezésére: egy új konzervatívizmusskála bemutatása, valamint megbízhatóságának és diszkriminatív érvényességének a vizsgálata*, in: *Alkalmazott Pszichológia*, 8(4), 2006. 85-106. p.

beni Ellenérvés (a bizonytalan, előre ki nem számítható helyzetekkel szembeni ellenállást fejezi ki), illetve az Újdonságkeresés/ -kerülés (az új, ismeretlen ingerekkel, helyzetekkel, személyekkel szembeni érzéseket foglalja magában). *Gáspár* olyan kérdőívet szerkesztett, amely alkalmas a konzervativizmus, mint személyiségvonás több szempontú mérésére, tekintettel arra, hogy a konzervativizmus megnyilvánul az értékrend és a viselkedés főbb területein is. A Konzervativizmusskálát a TCI skáláival vetették össze, amelyek segítségével pontosították a kérdőív és skálái tartalmát. *Cloninger* a temperamentumfaktorok mérésére alkotta meg eredetileg – majd egészítette ki a karakterfaktorokkal – a TCI-t. Pszichobiológiai modellje valamint a TCI alkalmas az általános személyiségjellemzők leírására, a személyiségzavarok bejósolására és megállapítására, valamint a temperamentum- és karakterdimenziók kombinációival megállapíthatóak az egyénre jellemző karakter- és temperamentumtípusok. A kérdőív hét dimenzió mentén – négy temperamentum és három karakter dimenzió – térképezi fel a személyiséget, ezek: Jutalomfüggőség, Ártalomkerülés, Újdonságkeresés, Kitartás, valamint az Önirányítottság, Együttműködési készség, Transzcendenciaélmény. A Kitartás temperamentumfaktor kivételével mindegyik faktor további alskálákra bontható.

A politikai irányultságot és ideológiai elköteleződést Likert-skálákon alapuló önjelmezéses módon mértük fel. A kérdések a baloldali-jobboldali beállítottsággal, négy politikai-ideológiai irányzattal (radikális jobboldal, konzervatív, liberális és szocialista ideológiák), valamint kilenc konzervativizmushoz köthető fogalommal (vallás, nemzet, társadalmi egyenlőtlenség, demokrácia, politikusok, hagyomány, jogbiztonság, Alaptörvény, törvény előtti egyenlőség) kapcsolatos érzésekre, azokkal való egyetértés mértékének feltárására irányultak. A vallás, nemzet, társadalmi egyenlőtlenség, hagyomány, politikusok mint értékek – a korábbiakban kifejtettekkel összhangban – a konzervativizmushoz köthető fogalmak, ahogyan a demokrácia is, csak negatív értelemben: a klasszikus demokráciafogalom alapelvei közé tartozik a népszuverenitás, a kormányzók és kormányzottak azonosságának elve, ami az öngazgatás eszmei alapja.²⁹ Magyarország Alaptörvénye határozottan foglal állást a nemzeti hagyományok és értékek időtállósága és jelentősége mellett, így erősen kötődik a konzervatív eszméhez. A jogbiztonság magában foglalja a jog egyértelműségét, érthetőségét, megismerhetőségét és bizonyosságát,³⁰ ezért feltétlenül köthető a konzervativizmus értékrendjéhez. A törvény előtti egyenlőség – a társadalmi egyenlőtlenség elfogadásából levezetve – fordítottan viszonyul a konzervativizmus alapszellemiségéhez.

²⁹ BOZÓKI 2005.

³⁰ TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ: *Alaptanok*, in: TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ – SCHANDA BALÁZS (szerk.): Bevezetés az alkotmányjogba. HVG-ORAC, Budapest, 2014. 21-75. p.

IV.3. Eredmények

IV.3.1. A konzervativizmus, a lezárás iránti igény és a temperamentumváltozók közötti általános összefüggések

Eredményeink részben megerősítették a nemzetközi és hazai vizsgálatok tapasztalatait. A minta eloszlási mutatói alapján inkább jobboldali, de liberális ideológiát preferáló személyek vettek részt a kitöltésben. Az idősebbek inkább a konzervativizmus, a fiatalabbak inkább a szélsőjobboldal mellett köteleződnek el. A magasabb lezárási igényű egyének konzervatívabbak és inkább jobboldali beállítottságúak, ami kifejezetten a rend és szervezettség igényében mutatkozik meg. Vélhetően különböző pszichológiai szükségletüket a konzervativizmus nyújtotta biztonság, kiszámíthatóság és stabilitás keretei között érik el. Eredményeink szerint a konzervatív elköteleződés fokozottabb újdonságkereséssel, ellenben alacsonyabb szintű kitarással párosul. Az általunk felállított modell alapján elmondható, hogy a vizsgált változók közül a konzervatív elköteleződést a rend és szervezettség igénye iránti szükséglet, valamint az újdonságkeresés mértéke befolyásolja nagymértékben, míg megbízhatóbb előrejelzőjének a vallásosság és a minél magasabb lezárási igény bizonyult.

IV.3.2. A jogászok és jogász hallgatók körében megmutatkozó különbségek

A jogász és nem-jogász végzettségű, diplomás személyek csoportjai közötti összehasonlítás nem mutatott ki jelentős eltéréseket a lezárási igény, a temperamentumfaktorok, valamint a konzervativizmus és jobboldali-baloldali elköteleződés tekintetében, így vonatkozó hipotéziseinket elvetettük.

A joghallgatók és egyéb tanulmányokat folytató egyetemisták eredményei a konzervativizmus és a jobboldaliság-baloldaliság változók vonatkozásában nem térnek el jelentősen az egyéb szakon tanulók eredményeitől, azonban a lezárás iránti igény vonatkozásában – kifejezetten a Rend és Szervezettség Igénye alskálán – a joghallgatók eredményei szignifikánsan magasabb eltérést mutatnak. Ezen eredmények alapján a vonatkozó hipotézisünk részben teljesült. Habár nincs kimutatható különbség a két csoport között a konzervativizmus tekintetében, azonban a szintén feltételezett szignifikánsan magasabb lezárási igény a joghallgatók körében megmutatkozott.

IV.4. Az eredmények értelmezése, megvitatás

Ezen utóbbi eredmény megerősíti előzetes elképzelésünket, hogy a jognak kiemelt szerepet tulajdonító, azt tanulmányaiknak is választó személyeknek fokozott igényük van a világos, egyértelmű ingerekre és információkra, amit esetükben – feltételezhetően – a jogszabályok keretei nyújtanak számukra. Amennyiben ez az elképzelés helytálló, úgy érthetővé válik, hogy a konzervativizmus viszonylatában nem jelentkeztek különbségek. Feltételezhetjük, hogy a joghallgatók többségének – valamint általában a jogászok – esetében a magasabb lezárási igény a jellemzőbb, ami nem feltétlenül a konzervatív ideológia

menti elköteleződést és konzervatív értékek preferálását vonja maga után, hanem inkább a jog és a jogi normák által nyújtott keret és szabályok azok, amik kielégítik a pszichológiai igényeiket, szükségleteiket. Tehát kutatásunk lényegesnek tűnő eredménye véleményünk szerint magyarázható azzal a feltevessel, hogy a jogászok azon igényeit, amelyeket a politikai konzervativizmus elégít ki más magas lezárási igényű csoportokban, esetükben ezt a funkciót a jogszabályok és jogi normák által szabályozott és az élet minden területét minduntalan átszövő szabályok – és ezek követése, valamint a valószínűsíthetően a jog elsőbbségébe vetett bizalmuk – látják el.

Az eredmények megfelelő értelmezéséhez és keretbe illesztéséhez további kutatásokat lenne érdemes végezni a témában mind a temperamentumjellemzők, mind a speciálisnak tekinthető csoportok vonatkozásában. Mind az ideológiai elköteleződés, mind a lezárási iránti igény olyan általános, a mindennapi életünkben folytonosan jelenlévő jelenség és viselkedésünket befolyásoló tényező, amely érdekes információkat szolgáltathat önmagunkkal, választásainkkal kapcsolatban. Ezzel pedig – esetünkben a jogászokra nézve – közelebb kerülhetünk például olyan kérdések megértéséhez, hogy milyen sokféle tényező befolyásolhatja és alakíthatja közvetve akár az egyén pályaválasztását.

Összefoglalás

Tanulmányunkban röviden összefoglaltuk a legjelentősebb elméleteket és eredményeket a politikai konzervativizmus kutatásával kapcsolatban, igyekezve felvázolni azokat a pszichológiai tényezőket, amik nagy hatással bírhatnak megjelenésére. Ezek alapján látható, hogy széleskörűen kutatott és több esetben ellentmondásos területe ez a pszichológiának, azonban az utóbbi évek kutatásai és a motivált társas megismerés elméleti koncepciója egyre közelebb visz minket az ideológiai elköteleződés kognitív és motivációs elemeinek minél pontosabb megértéséhez.

A címben felvetett kérdésre a kutatásunk eredményei alapján az a válasz adható, hogy úgy tűnik a jogászok más csoportokhoz viszonyítva hasonló mértékben preferálják a konzervatív értékeket és eszmét. Azonban a jogász hallgatók lezárási igényében érdekesnek tűnő eredmény körvonalazódik, ami egyrészt alapot adhat további, szélesebb körű vizsgálatok tervezésére, másrészt viszonylag apró, de újabb adalékkal szolgálhat a jogpszichológia és a pályaléktan számára a jogi hivatáshoz szükséges vagy ahhoz járuló személyiségjellemzők felrajzolásához.

MÁTÉ MATOLAY

ARE THE JURISTS CONSERVATIVE? THE INFLUENCE
OF MOTIVATION AND TEMPERAMENTUM
ON IDEOLOGICAL COMMITMENT

(Summary)

In our study we summarize the connections appeared between the political conservatism, the need for closure and certain personality characteristics (temperament), partly based on our own research results. The ideological commitment satisfy several psychological needs, among others, the need for avoidance of insecurity and the need for increase existential security. Mapping the unique personal characteristics, the concept about the open and closed mentality, the need for closure and the theory about the motivated social cognition could account for commitment for conservatism ideology, thus we present those psychological facts which take an important part in their thinking and in their decision making process, through these theoretical concepts. In our research we examined the connection between the need for closure, the characteristics of temperament and the ideological commitment, particularly among the ones who chose legal profession. 150 people took part in our research sample, mainly university (law) students and white-collar workers (lawyers). Our measuring instruments were the Inventory of Temperament and Character, the Need for Closure Scale, as well as the Gaspar's Conservatism Scale. It seems like the most important research result shows, law students have a higher need for closure – particularly in need of order and organization – however, they are not committed more for conservative ideology and values. We assume this result could be explained by the hypothesis which states the ones who choose law to accept unconditionally, to study and to do as a profession, satisfy their higher need for closure by the characteristics afforded by the law itself.